

2. csoport: Alkáliföldfémek

2.2.5. táblázat. Az alkáliföldfémek természetes előfordulása és előállítása

Elem	Természetes előfordulás	Előállítás
Berillium	berill [$\text{Be}_3\text{Al}_2\text{Si}_6\text{O}_{18}$]	BeCl_2 olvadékelektrolízise
Magnézium	magnezit [MgCO_3] dolomit [$\text{MgCO}_3 \cdot \text{CaCO}_3$] karnallit [$\text{MgCl}_2 \cdot \text{KCl} \cdot 6\text{H}_2\text{O}$]	MgCl_2 olvadékelektrolízise
Kalcium	különböző CaCO_3 -tartalmú ásványok	CaCl_2 olvadékelektrolízise
Stroncium	stroncianit [SrCO_3] cölesztin [SrSO_4]	SrCl_2 olvadékelektrolízise
Bárium	barit [BaSO_4] witherit [BaCO_3]	BaCl_2 olvadékelektrolízise
Rádium	uránszurokérc	RaCl_2 olvadékelektrolízise

Be: első előállítás F. Wöhler és A. B. Bussynek **1828**, (előtte berill ásvány ism.)

Mg, Ca, Sr, Ba első előállítása: Davy **1808**

Ra felfedezése: Pierre és Marie Curie **1911**

Az alkáliföldfémek fizikai tulajdonságai

2.2.6. táblázat. A 2. csoport elemeinek fontosabb fizikai állandói

Elem	Első ionizációs energia (M ⁺ , kJ/mol)	Második ionizációs energia (M ²⁺ , kJ/mol)	Olvadáspont (°C)	Forráspont (°C)	Sűrűség (g·cm ⁻³)
Berillium	900	1760	1285	2470	1,85
Magnézium	738	1450	650	1100	1,74
Kalcium	590	1146	840	1490	1,53
Stroncium	549	1064	770	1380	2,58
Bárium	503	965	710	1640	3,59
Rádium	509	979	700	1500	5,00

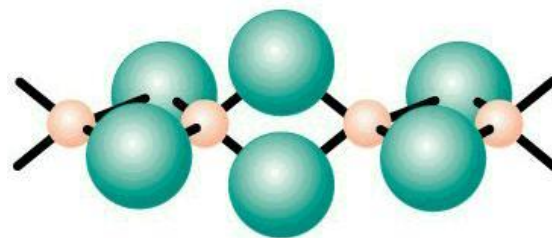
Az alkáliföldfémek fontosabb reakciói

2.2.7. táblázat. Az alkáliföldfémek (M) néhány fontosabb reakciója

Reakció	Megjegyzés
$M + X_2 \rightarrow MX_2$	$X_2 =$ halogének
$2M + O_2 \rightarrow 2MO$	Ba esetében BaO_2 is képződik
$M + S \rightarrow MS$	
$3M + N_2 \rightarrow M_3N_2$	magasabb hőmérsékleten
$M + H_2 \rightarrow MH_2$	$M = Ca, Sr, Ba$; magasabb hőmérsékleten $M = Mg$; nagy nyomáson
$M + 2H_2O \rightarrow M(OH)_2 + H_2$	
$M = Mg, Ca, Sr, Ba$	
$M + 2H_3O^+ \rightarrow M^{2+} + H_2 + 2H_2O$	
$Be + 2(OH)^- + 2H_2O \rightarrow [Be(OH)_4]^{2-} + H_2$	

Az alkáliföldfémek fontosabb vegyületei

BeCl₂: lineáris Lewis-komplex

Beryllium chloride, BeCl₂

MgO: magnézium-oxid, égetett magnézia

tűzálló anyagok (tégla, kemencék)

előállítás: $\text{MgCO}_3(\text{s}) = \text{MgO}(\text{s}) + \text{CO}_2(\text{g})$ (hevítés)

Mg(OH)₂: magnézium-hidroxid

vizes szuszpenzióját gyomorsav megkötésére használják

MgCO₃: magnézium-karbonát: hintőpor

Mg(ClO₄)₂: magnézium-perklorát

laboratóriumi szárítószer

CaO: kalcium-oxid, égetett mész

mészégetés: $\text{CaCO}_3(\text{s}) = \text{CaO}(\text{s}) + \text{CO}_2(\text{g})$ (900°C)

mészoltás: $\text{CaO}(\text{s}) + \text{H}_2\text{O}(\text{l}) = \text{Ca}(\text{OH})_2(\text{s})$

Ca(OH)₂: kalcium-hidroxid, oltott mész

építőipar, fertőtlenítés, fémkohászatban salakképző

Az alkáliföldfémek fontosabb vegyületei

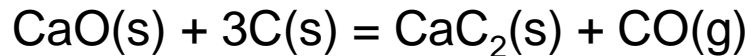
CaSO₄: kalcium-szulfát, **CaSO₄·2H₂O**: gipsz, **CaSO₄·1/2H₂O**: égetett gipsz
építőipar, gyógyászat

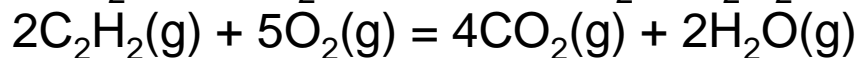
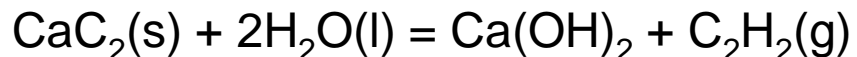
Az alkáliföldfémek fontosabb vegyületei

Ca₅(PO₄)₃ (F,OH,Cl): apatit
foszfortartamú műtrágya előállítására

CaC₂: kalcium-karbid
előállítására:

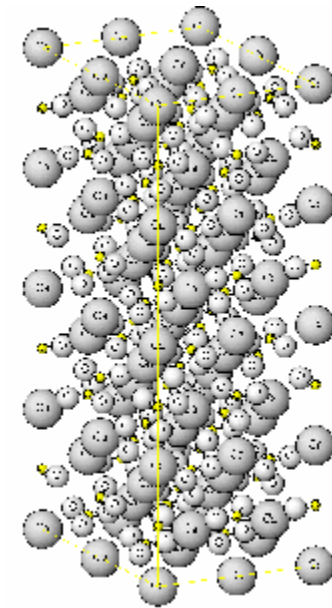
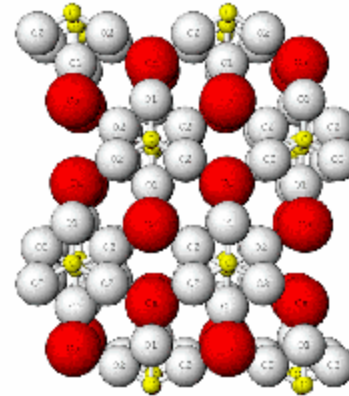

felhasználása régebben: karbidlámpák

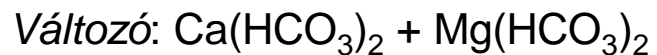

CaCO₃: kalcium-karbonát, mészkő (pát, kalcit, aragonit)

korábban néztük: mészkő oldódása

A víz keménysége: állandó és változó ~

forralással karbonátok kicsapódnak

Állandó: többi Ca- és Mg-só

aragonit

kalcit

Déodat de Dolomieu
(1750 – 1801)

Dolomitok

$(\text{Ca},\text{Mg})\text{CO}_3$: dolomit

Az alkáliföldfémek fontosabb vegyületei

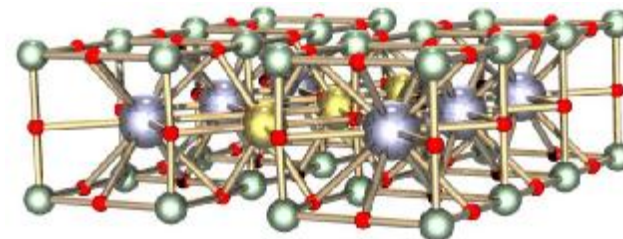
BaSO₄: bárium-szulfát (barit): vízben nagyon rosszul oldódik → gyógyászatban
Röntgen kontrasztanyag (báriumkása)

BaCO₃: bárium-karbonát (whitherit)
patkányméreg
üvegképző (nagy törésmutató)

Ba(NO₃)₂ bárium-nitrát: tűzijátékok zöld szín
YBa₂Cu₃O₇: szupravezető 35 K-en is

1. csoport: Alkálifémek felfedezése

Arfvedson **lítium**vegyületek: **1817**
előállítása Bunsen and Matthiessen **1855**
LiCl olvadékának **elektrolízise**

Nátrium előállítása: **1807**

Sir Humphery Davy
NaOH **elektrolízise**

Kálium előállítása: **1807**

Sir Humphery Davy
KOH **elektrolízise**

Rubídium: **1861**

Bunsen and Kirchhoff
spektroszkópia

Cézium: **1860**

Bunsen and Kirchhoff
spektroszkópia

eá.: **1822** **elektrolízis**
Carl Setterberg

Sir Humphry Davy
(1778- 1829)

Robert W. Bunsen
(1811–1899)

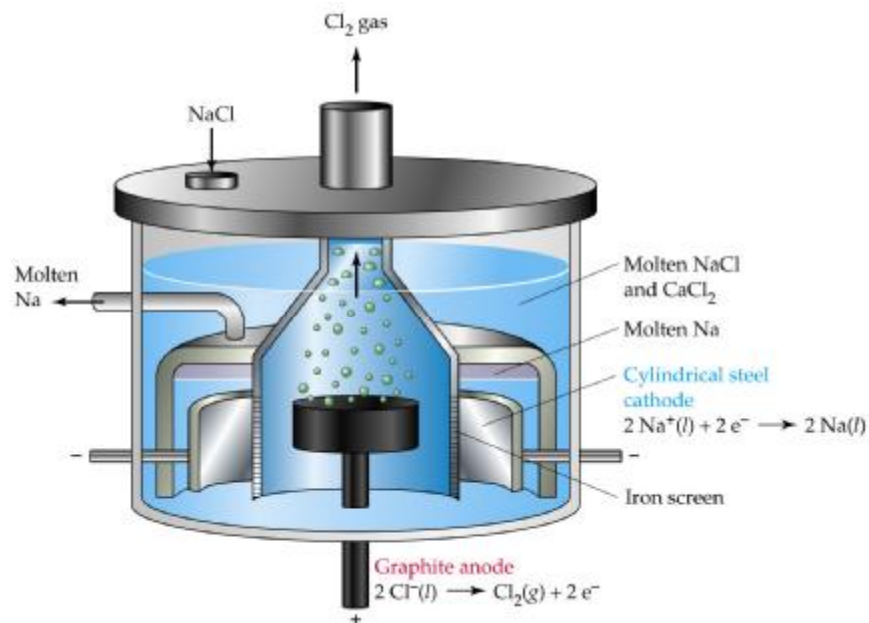

Gustav Kirchhoff
(1824–1887)

Az alkálifémek előállítása

2.2.1. táblázat. Az alkálifémek természetes előfordulása és előállítása

Elem	Természetes előfordulás	Előállítás
Lítium	szilikátásványok, mint pl. $\text{LiAl}(\text{Si}_2\text{O}_6)$	LiCl olvadékelektrolízise
Nátrium	NaCl	NaCl olvadékelektrolízise
Kálium	KCl	KCl olvadékelektrolízise
Rubídium	lepidolit $[\text{Li}_2(\text{F},\text{OH})_2\text{Al}_2(\text{SiO}_3)_3]$ szennyezése	RbOH redukciója Mg-mal, vagy H_2 -nel
Cézium	pollucit $[\text{Cs}_4\text{Al}_4\text{Si}_9\text{O}_{26} \cdot \text{H}_2\text{O}]$, továbbá lepidolit szennyezése	CsOH redukciója Mg-mal, vagy H_2 -nel

Az alkálifémek fizikai tulajdonságai

2.2.2. táblázat. Az 1. csoport elemeinek fontosabb fizikai állandói

Elem	Ionizációs energia (kJ/mol)	Olvadáspont (°C)	Forráspont (°C)	Sűrűség (g/cm ³)
Lítium	520	180	1360	0,53
Nátrium	495	98	900	0,97
Kálium	419	63	777	0,86
Rubídium	409	39	705	1,53
Cézium	382	28	686	1,90
Francium		27	677	

Felhasználásuk:

Li: felhasználás pl. Li-elem

Na: folyékony Na hűtéses atomreaktorok, redukálószer

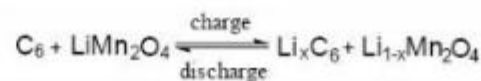
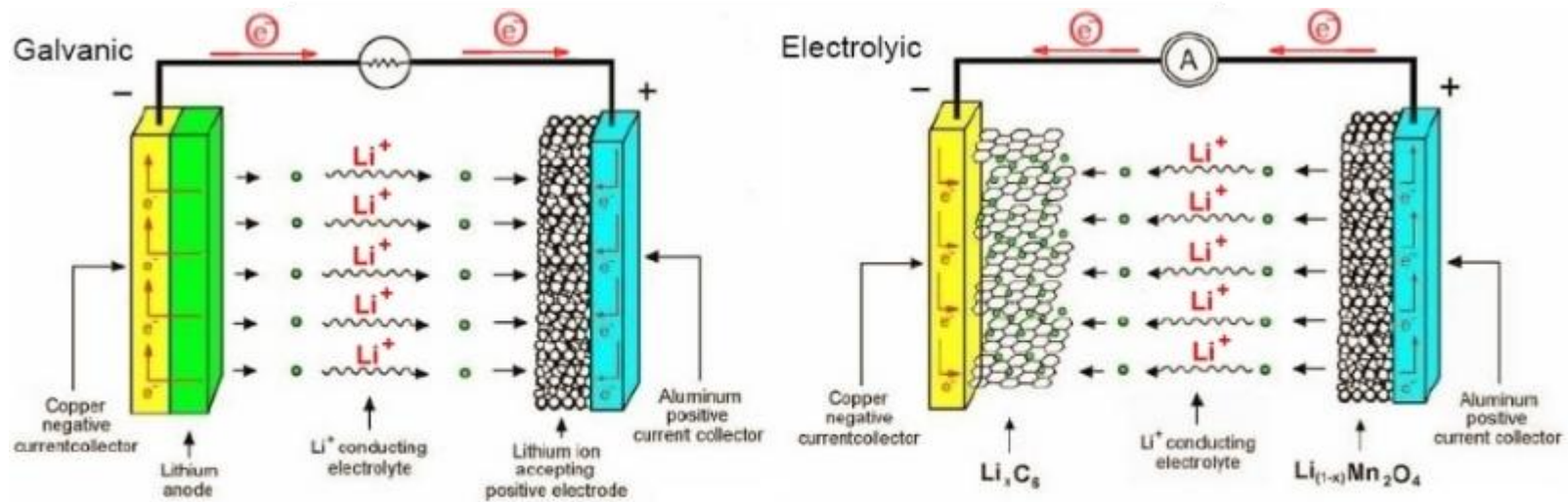
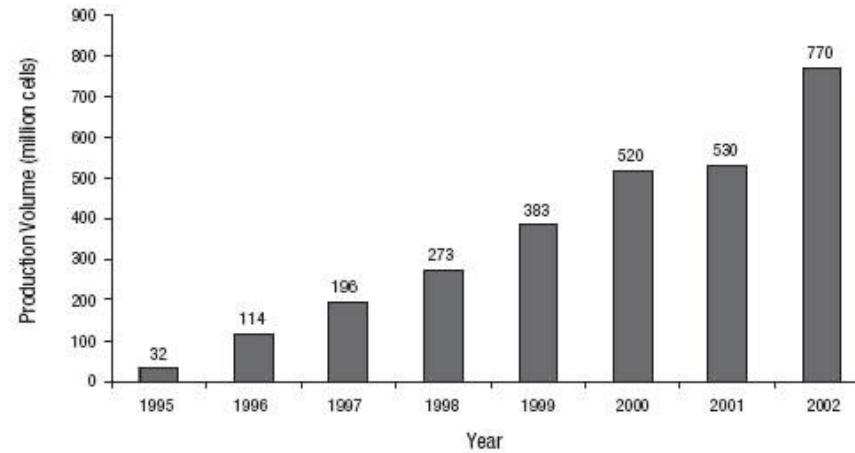
K: redukálószer

Rb: frekvenciastandard (atomórák)

Cs: infravörös lámpák és detektorok, atomóra

A világ Li-ion elem gyártása

Figure A3.1. Worldwide Production of Li-ion Cells, 1995 – 2002

Az alkálifémek fontosabb reakciói

2.2.4. táblázat. Az alkálifémek (M) néhány fontosabb reakciója

Reakció	Megjegyzés
$2 M + X_2 \rightarrow 2 MX$	$X_2 =$ halogének
$2 Li + \frac{1}{2} O_2 \rightarrow Li_2O$ (oxid)	fölös oxigénben
$2 Na + O_2 \rightarrow Na_2O_2$ (peroxid)	
$M + O_2 \rightarrow MO_2$ (szuperoxid)	$M = K, Rb, Cs$
$2 M + S \rightarrow M_2S$	
$3 Li + \frac{1}{2} N_2 \rightarrow Li_3N$	
$2 M + H_2 \rightarrow 2 MH$	
$M + H_2O \rightarrow MOH + \frac{1}{2} H_2$	
$M + H_3O^+ \rightarrow M^+ + \frac{1}{2} H_2 + H_2O$	

Az alkálifémek vegyületei

2.2.3. táblázat. Az alkálifémek oxigénvegyületei

Általános sztöchiometriai képlet	A vegyület neve	Vegyület
M_2O	oxid	Li_2O, Na_2O
M_2O_2	peroxid	Na_2O_2
MO_2	szuperoxid	KO_2, RbO_2, CsO_2

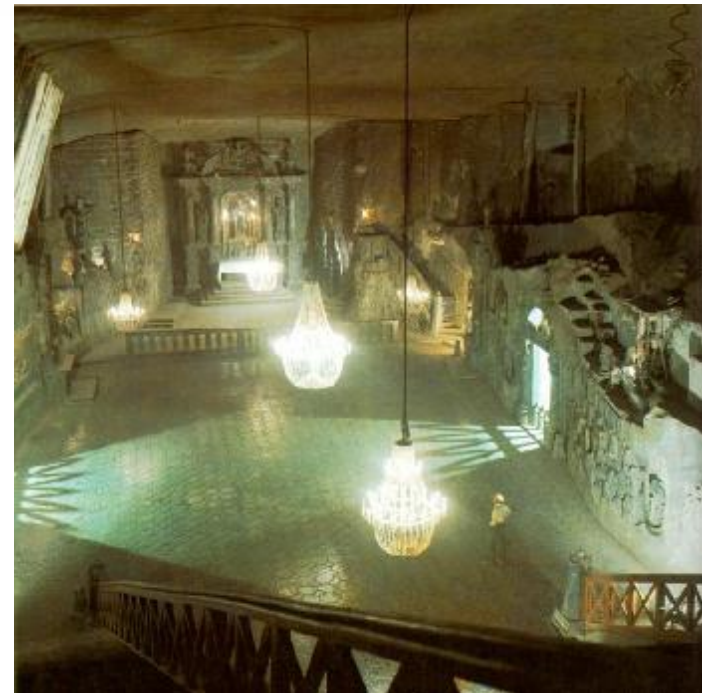
Li_2CO_3 : mániás depresszió kezelése

$LiH, LiAlH_4$: laboratóriumi redukálószer

$NaCl$: konyhasó, laboratóriumban HCl fejlesztés
 $cc\ H_2SO_4 + NaCl(s) = NaHSO_4 + HCl(g)$
($cc\ H_2SO_4 + 2NaCl = Na_2SO_4 + 2HCl$)

Sóvidék,
Erdély

Wieliczka sóbánya, Lengyelország

Az alkálifémek vegyületei

NaOH: nátrium-hidroxid, vizes oldata a nátronlúg
laboratóriumban lúg, iparban pl. bauxit feltárása, szappangyártás
előállítására NaCl vizes oldatának elektrolízise:

Na₂SO₄: nátrium-szulfát, glaubersó
laboratóriumban pl. szárítószer (vizet kristályvízként köti meg)
iparban pl. papírgyártás

Na₂CO₃: nátrium-karbonát, szóda, sziksó
laboratóriumban pl. CO₂ fejlesztés
iparban üvegyártás

NaHCO₃: szódabikarbóna (sütőpor)

NaNO₃: nátrium-nitrát, chilei salétrom: műtrágya,
régében puszkaporgyártás

Na₃PO₄: nátrium-foszfát: vízlágyítás

KOH: kálium-hidroxid, vizes oldata a kálilúg

KCl: kálium-klorid, ásványként: szilvin
felhasználás műtrágyaként

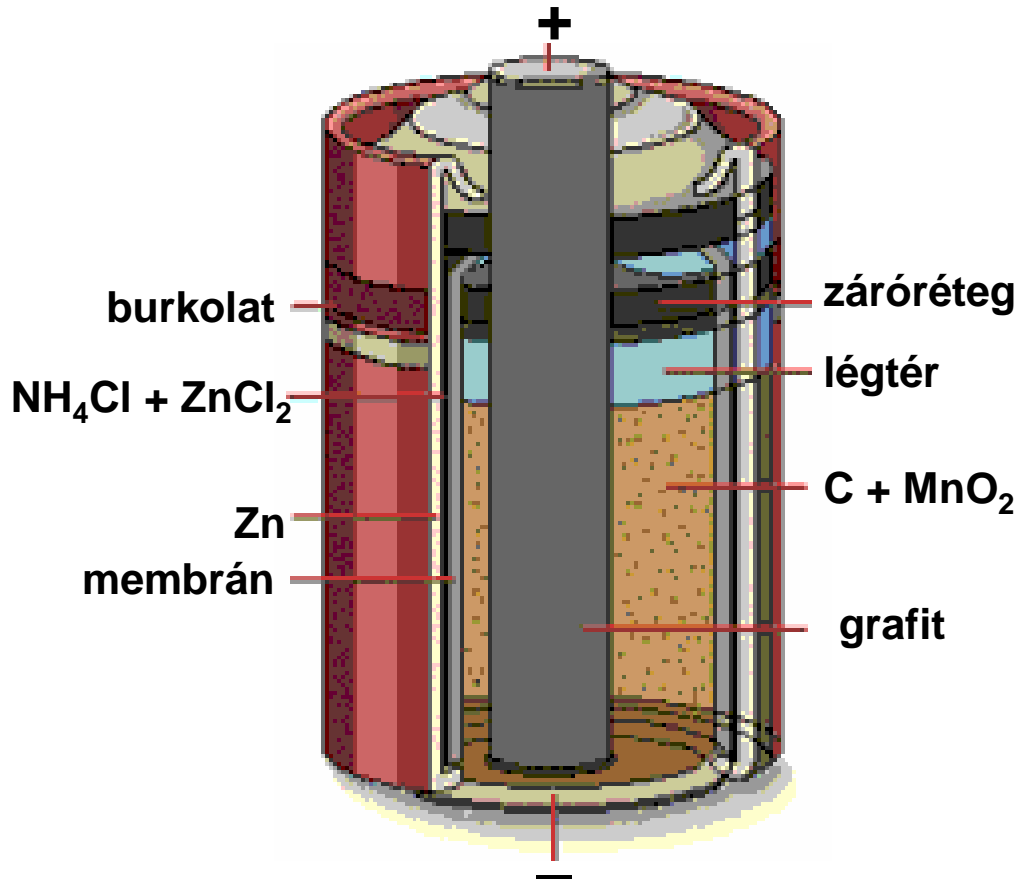
K₂CO₃: kálium-karbonát, hamuzsír

CsOH: cézium-hidroxid: alkálielemek

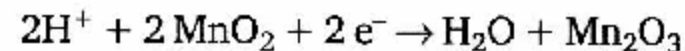
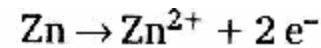
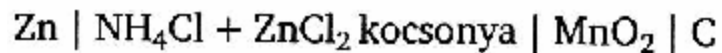

sziksó, Alföld

A Leclanché-féle szárazzelem

**Georges Leclanché
(1839- 1882)**

Hasonlóan működik az alkáli-szárazzelem:

